

Tyendeforhold i Thy i gamle Dage.

Genfortalt af fhv. Trykker MARIUS JENSEN.

NAAR DET I OVERSKRIFTEN er antydet, at efterfølgende handler om Tyendeforhold i *gamle* Dage, kan det vel med Rette siges, at Dagene ikke er saa gamle endda, idet de kun rækker tilbage til en Tid, de ældste af os kan huske; men paa den anden Side kan det med samme Ret gøres gældende, at disse Dage for Mennesker af i Dag maa synes meget fjærne med deres yderst primitive og paa mange Maader uværdige og tvivlsomme sundhedsmæssige Forhold.

For at yde et Bidrag til Oplysning herom skal der paa Grundlag af gamle forhenværende Tyendes *personlige Oplevelser* i nøje Overensstemmelse med Virkeligheden gives et Billede af de Vilkaar, hvorunder Tyendet, ”æ Tjenestfolk”, i Thy for 50-70 Aar siden maatte leve og virke.

Først et Par indledende Bemærkninger.

Med den almindelige Fattigdom, der herskede mellem Datidens Smaaafolk: smaa Husmænd, Daglejere i jordløse Huse og ”Indsiddere”, var det som Regel en tvingende Nødvendighed, at Børnene, og da i Særdeleshed Drengene, kom bort fra Hjemmet tidligst muligt for at tjene Føden og en Smule Løn i Penge og i Form af et Pund Uld eller et Par Træsko. Betalingen var i Almindelighed ringe, da Fattigfolk som Regel havde mange Børn, og der som Følge deraf altid var rigelig med Arbejdskraft. Blev en Dreng af en eller anden Grund holdt tilbage i Hjemmet ud over den sædvanlige Alder, 8-10 Aar, var han en ”kjælle Knæjt”, og der blev skoset til Forældrene paa Grund af den, som det syntes, utilladelige Flothed at lade Drengen gaa hjemme ”aa hold æ Muer i æ Skjørter”. Der er sikkert mange Mødre, som har fældet en Taare, naar de 1ste Maj skulde aflevere deres lille Dreng til fremmede Forhold blandt fremmede Mennesker. Erfaringsmæssig vidste de jo, hvad *Barnet* gik ind til. Men Fattigfolk var jo gennem Generationer vænnet til at bøje Nakken, og selv en Moders Graad nyttede intet over for Nødvendighedens tvingende Lov.

Om den frysende og i mange Tilfælde daarligt emærede *Hyrdedreng* husker jeg fra min Barndom følgende Rim, der, uden at jeg dog har Kendskab dertil, maaske kun er et Uddrag af et længere Digt:

”De ræner aa de bleser, aa æ Vejle æ kold,
Gud naad den arme Hyrde, dæ legger we æ Told¹),
han sier te æ Suel, hans Maw æ saa huel,
han føller i hans Lom der æ aller en Krom.”

Ensom med sine Høveder gik han paa Marken i al Slags Vejr. Et fattigt Barn rykket ud fra sit Hjem, der, selv om det var fattigt, dog var *hans*. Dage fulde af

Besvær, der ofte oversteg hans Kræfter, og med en knugende Ensomheds- og Forladthedensfølelse.

Her i Thy har man ikke inden for det her omhandlede Tidsrum gjort ret megen Brug af Hyrdedrengen, d. v. s. den Dreng, der vogtede *løs gaaende* Kreaturer, idet der kun har været faa dertil egnede Pladser, da Jorden var opdyrket; men nogle har dog prøvet det, og jeg sidder sammen med en gammel Mand og hører ham fortælle om sine Oplevelser fra den Tid, da han for mere end 70 Aar siden gik paa Marken og havde til Opgave at holde de tøjrede Faars Smaalam borte fra Kornagrene. Det var vel ikke slet saa besværligt som at vogte en Flok Kreaturer; men Kaarene var dog i nogen Grad de samme.

Lille Ole er 8 Aar. Han husker kun dunkelt sin Mor, der døde. Hans Søsken er anbragt forskellige Steder. Kun Ole fik Tilhold i Hjemmet, der var fattigt. Men ud blandt fremmede skulde han for at tjene Føden. Og saa sidder han da her for at passe paa de kaade Lam, der endnu har Lov at blive hos *deres* Mor, og som ytrer en ustyrlig Lyst til at gaa paa forbudne Veje. Længe ad Gangen faar han ikke Lov til at sidde, da de smaa Fimrehaler er i uafbrudt Bevægelse i forkerte Retninger. Om Solen bager og om Regnen pisker, maa han være paa sin Post, hvor den flade Mark hverken yder Skygge eller Læ. Der er ikke en Gang en Told. Tøjet er tyndt og kun det nødvendige. Det maa tørre paa Kroppen, om det bliver vaadt. At Mor er borte, gør jo ikke Forholdet bedre. Hvor Dagene dog er lange og hvor han længes. Naar Solen staar højt paa Himlen, ved han, at det er ved Middagstide, og saa spejder han ud over Marken for at se, om Folkene er gaaet hjem, og kan han ingen se i Arbejde, tager han sin Tejne, der, foruden det at komme hjem om Aftenen, er Dagens store Lyspunkt. Hans Madmor er en god Kone, der nok kan unde ”en fatte Baarer en gue Føe”. Min Hjemmelsmand stryger sig over det graa Haar og siger: ”Ja, æ Kuen wa gue we mæ”. - Senere kom han til at prøve som rigtig Hyrdedreng, idet der i en anden Plads var løsgaaende Kreaturer paa en til Gaarden afsides liggende Engstrækning, og her i den daglange triste Ensomhed lærte han for Alvor Længslens nagende Kval at kende.

Kun dette om Hyrdedrengen. Det er ”æ Tjenestdreng”, som han kaldtes her i Thy, vi skal beskæftige os med.

To Aar senere træffer vi igen lille Ole, der nu er 10 Aar. I det mellemliggende Aar har han haft Sommertjeneste i en mindre Ejendom under forholdsvis gode Forhold. Nu anbringes han paa en større Gaard, hvor det mandlige Tyendehold bestaar af 2 Karle, en Røgter, en Daglejer og en ukonfirmeret Dreng. Det hedder sig, at Ole skal hjælpe Røgteren, men da denne er gammel og desuden forfalden til Drik, kommer den tunge Ende til at hvile paa Oles spinkle Skuldre. Der er 50-60 Kreaturer, saa der er nok at gøre. Om Morgenen op Kl. 3-4, og saa gaar det hele Dagen saa godt som uden Pause ud over Spisetiderne. Lidt mere Hvile er der

¹ En ”Told” er en græsbevokset noget ophøjet Sti mellem to Marker. Kan ogsaa være Skel mellem to Ejendomme.

mellem Middag og ”Drøwtidaws”²); men den er ikke særlig værdifulde for en lille Dreng, der skal være Stikirendreng - for hvem som helst og ofte maa bruge Hviletiden til Byærinder. - Først er der Morgenflytningen af de om Natten udestaaende Kreaturer, og med Tøjrekøllen i Haanden løber han med bare Ben ud i den morgendugvaade eller - endnu værre - rimfyldte Græs, der isner gennem Kroppen, indtil Løbet har givet Varme. Han kunde i nogen Grad have beskyttet Benene med ”Pløser”³), men han har ingen. - Saa skal Køerne paa Græs og ind igen, inden Bremsene i Sommervarmen rigtig begynder deres Virksomhed og faar de ellers temmelig adstadige Drøvtyggere til at bisse, en Ulæmpe, som Nutiden efter den energiske Kamp for Oksebremselarvens Udryddelse er fritaget for. - Senere paa Dagen skal de atter ud og ind igen inden Aften. De andre Kreaturer skal ogsaa paa Stald midt paa Dagen. De staa ude om Natten, men skal saa til Gengæld flyttes flere Gange. At alt dette med alt for lidt Hvile og Søvn og uafbrudt Arbejde fra Kl. 3-4 om Morgenen til omkring 10 om Aftenen kan være svært for et Barn, maa synes temmelig indlysende, men værst af det hele var dog Mugningen, naar Gødningen skulde køres ud af Stalden. En Trillebør, der i sig selv var tung nok, men forøget i Vægt ved en større eller mindre fastklæbet Masse af indtørret Gødning, er Befordringsmidlet, som selvfølgelig helst helt skal fyldes, og saa køres der først gennem Stalden over toppede Brosten, dernæst ofte gennem opblødt Jord, hvor Trillebørens Hjul kan skære dybt ned, og endelig vakles der ad et betydeligt skraanende Brædt op paa Møddingen, hvor Læsset skal anbringes. Det var et umenneskeligt Arbejde at kræve af en 10-aarig, og galt gik det da ogsaa af og til, naar Hjulet løb af Brættet eller Foden gled. En Gang fik Ole ved en saadan Lejlighed over det ene Skinneben et Slag, som frembragte et stort Saar, der aldrig blev behandlet og som i lang Tid var til daglig Pine. - Den Slags Bagateller var der ingen, der interesserede sig for, naar Drengen blot kunde passe sit Arbejde. - At han selv med hele sin lille Person af og til havnede paa Møddingen tilføjes kun for at fuldstændiggøre Billedet.

En anden gammel Mand fortæller om de Kvaler, han i elleve Aars Alderen led, naar han om Aftenen skulde trække et Kobbelt Ungkreaturer fra Engen op paa tørre Agre. Paa Engen havde de ædt sig mætte og tykke i det saftige Enggræs og var nu kaade og oplagt til Løjer. Fuld af Livslyst løb de ofte løse. Saa skulde de indfanges og igen anbringes paa Plads, og var han lykkelig bleven færdig med det ene Bæst, kunde han begynde med det næste. Og saa løb han snart hujende og bandende, snart stortudende rundt blandt de ustyrlige Bæster, som ved deres ”Løssluppenhed” mange Aftener berøvede ham en Del af hans Nattesøvn og maaske han endda fik Skænd eller Haan i Tilgift. Haan var næsten det værste. - Han kunde jo ikke

forlade Marken, før der var falden Ro over Kreaturerne.

De to Karle, Røgteren og Drengen boede sammen i *Karlekammeret*, et snavset Hul mellem Hestestald og Kostald, med Gulv af toppede Brosten som i Staldene. Hvis man er bekendt med Staldduft, kan man maaske forestille sig Luften i et saadant Hummer, hvor Vinduesrammerne var sømmet fast, saa der var lukket for frisk Luft ude fra, og hvor Loftet ved Varmen fra Staldene dryppede med en uhumsk Væde ned over Beboernes Ejendele og Senge, der i Forvejen var særdeles utiltalende. Sengestederne var tømret sammen af Brædder og med Halmunderlag, og Sengetøjet var tarveligt og altid klamt af den lumre Fugtighed. Lagner fandtes ikke, men der var nogle hjemmevævede Uldtæpper (Hylsklæder). Ole husker ikke, om disse Tæpper nogen Sinde blev vasket; men en gammel Kone fortæller, at de i hvert Fald nogle Steder kom i Vask om Foraaret, naar Faarene blev vasket før Klipningen. Man kan vel ogsaa tænke sig Sengetøjets Tilstand, naar Beboerne desforuden sædvanligvis gik med bare Ben saavel i Stald som paa Mark og ikke skænkede en Tanke, at der var noget, som hed Fodvask. Vask var i det hele taget noget, man kom let over. Naar man skulde i Byen eller ved enkelte højtidelige Lejligheder, pjaskede man Hænder og Ansigt i Kreaturernes Vandtrug. Det blev gerne ”Vask til høj Flip”. Sæbe var en næsten ukendt Luksus. - De to Karle sov sammen, og Drengen var Sengekammerat med Røgteren, der havde Lus, som han i godt Kammeratskab delte med Ole, og den arme Knægt var prisgivet Snylternes Invasion. Han havde meget lidt Tøj at skifte med, og selv en nok saa ihærdig Skiften vilde have været unyttig over for Lusenes Mangfoldighed.

Om et andet Karlekammer fortælles, at Væggene mellem Kammer og Stalde kun bestod af Brædder, hvorimellem der var store Sprækker, og det med toppede Brosten belagte Gulv laa saa lavt, at Ajlen fra Staldene kunde sive ind og staa blank mellem Stenene. I dette Kammer var der, ligesom i det tidligere omtalte, to Senge med Plads til to Personer i hver, og for at værne sig mod Gaardens store Bestand af Rotter maatte hver Mand, naar han gik i Seng, forsyne sig med en Stok, hvad der dog ikke kunde forhindre, at Udyrene byggede Reder i Røgterens Seng, som derfor jævnlig maatte ryddes og ilægges frisk Halm.

Det mandlige Tyendes elendige Boligforhold var vel nok det, der haardest trængte til Forbedring, og selv om det maa siges, at de her tegnede Karle kammerbilleder hører til de mørkeste, var Forholdene i Almindelighed daarlige. Der var dog Husmødre, navnlig i de mindre Gaarde, som tog sig lidt af Tjenestefolkene, især med Hensyn til Sengenes Beskaffenhed. En i mange Tilfælde manglende Ordens- og Renlighedssans hos Tyendet kunde jo ikke gøre Forholdet bedre.

Forplejningen indtoges i *Folkestuen*, et Rum med Murstensgulv og nøgne Borde og Bænke. Maden var tarvelig og som oftest daarligt tillavet. Kl. 4½ spistes Davre bestaaende af Grød med Mælk samt stuede Kartoffler - undertiden med lidt kogt Sild. Ved Middagsmaaltidet Kl. 12 blev Eftermaden tilmaalt i Portioner. Der blev spist en Del Fisk, der den Gang kunde faas meget billigt, især naar man selv hentede den ved Stranden. Portionerne var smaa, og Kødet af selvdøde for tidligt fødte Kalve blev benyttet. Formiddagsmad Kl. 8½ og Eftermiddagsmad Kl. 5 blev ogsaa tildelt i Portioner bestaaende af tykke ”Rundtenommer” med tyndt Smør og lidt Ost, Pølse eller røget Faarekød. En Karl, der klagede til Husbonden over, at

² Drøwt = Drift. Tidaws = Tid paa Dagen. Drøwtidaws er den Tid paa Dagen, da Driften igen begynder. Sædvanligvis Kl. 2.

³ Pløser, Prøshueser eller fædløse Hueser (fodløse Hoser) er Strømper, hvis Fødder er bortskaarne med Undtagelse af en hen over Foden liggende Spids, hvis yderste Ende med et Baand er fastgjort til en Taa. Lidt foran Hælen, er til Strømpeskafet fastsyet en Læderrem, der gaar ned under Foden og hindrer Strømpen i at glide op ad.

hans Brødration var for lille, fik til Svar, at saa kunde han faa Skiverne noget tykkere; men da Karlen hertil bemærkede, at han ikke var en Hest, blev der bevilget ham en Skive mere. I Stedet for Tallerkener anvendtes nogle lange Brætter at skære Maden i Stykker paa, og Søbemaden spistes af store Fade, der var anbragt saaledes, at alle kunde "lange til Fadet". Da der hverken blev leveret Kniv eller Gaffel, brugtes Lommeknivene; men hver havde dog sin egen Ske, en Hornske, der efter Brugen omhyggeligt blev afslukket og derefter aftørret paa Albuen eller et andet Sted paa Tøjet. Den krummede Arms Albue passede godt til Skeens Hulning. Efter saaledes at være "rengjort", anbragtes Skeen i Vindueshasper eller i dertil bestemte Bøjler paa en Loftsbjælke. Den videre Behandling overlodes til de takløse Sværme af Fluer.

Forplejningen i de forskellige Gaarde var meget uensartet. Daarligst var den i Almindelighed paa de store og større Gaarde, hvor "Herskabet" førte en helt anden Husholdning end den, Tyendet fik Del i. I de mindre Gaarde, hvor alle Ejendommens Beboere i mange Tilfælde spiste af samme Fad, var Kosten som Regel bedre; men her havde Husmoderens personlige Indstilling en afgørende Indflydelse, og adskillige Steder kunde hun være nær nok. Der fortælles om en saadan Kone, at hun, naar de ikke alt for store Portioner var spist, viste sig i Køkkendøren og spurgte: "Wel I ha mier, de wel I wal et? Ka I æd mier, de ka' I wal et?" Og dersom der blev ytret Lyst til mere, blev Døren lukket unødigt haardt. - Enkelte Steder tronede "æ Mand" i ensom Majestæt ved den ene Ende af Bordet og spiste Spejlæg og andet godt, mens "æ Folk" nød deres tørre "Klemmer" ved den anden Ende, et Forhold, der selvfølgelig, ikke var egnet til at vække Velvilje overfor "æ Mand". Om et saadant Tilfælde meddeler en Fortæller med et lunt Glimt i Øjet, at en Dag, da der som sædvanlig var dækket ekstra til Manden, der af en eller anden Grund var bleven forsinket, spiste Folkene den lækre Mad, da de var færdige med deres egen. Det var i den travle Høsttid, da der var fremmed Hjælp, og en tilfældig Daglejer var den førende i Feltoget. Det faste Tyende vilde næppe have vovet Angrebet. Men fra den Dag valgte Husbonden en anden Spisetid.

Karlekammertonen var absolut ikke indstillet efter Barneøren. Raa og sjofel Snak om de intimeste Ting i Forholdet mellem Kønnene var det daglige Krydderi paa Tilværelsen, og om hvad Ole saa og hørte, siger han, at han ikke forstaar, hvordan han senere i Livet blev et "ordentligt Menneske" efter den *Paavirkning*, han var udsat for. Som før nævnt var Røgteren drikfældig, og da det kneb med at skaffe Penge til Brændevin, stjal han Æg og solgte. Brændevinen skulde Ole skaffe, og til Gengæld skulde han "smage paa Mosten" - maaske for at blive medinteresseret i Foretagendet. Paavirkningen var vel nok uden bestemt Hensigt, men det er en Selvfølge, at stadigt Samvær i længere Tid baade Dag og Nat med Mennesker med usunde moralske Begreber kan øve betydelig Indflydelse paa et letmodtageligt Barnesind, saa meget mere som Barnet ret naturligt ser op til den voksne og let tager ved Lære.

Skolegang blev der ikke meget af. Kun enkelte Dage i Sommerens Løb; men saa var Drengen saa søvni og træt, at han faldt i Søvn paa Bænken, og Læreren, som forstod. Forholdet, lod ham sove. Det var vel ogsaa temmelig ligeegyldigt med den Kundskabsmængde, der kunde tilegnes i den knappe Tid. Med Tjenestedrengenes Skolegang tog man det i det hele taget ikke saa nøje. - En Dreng kom i en 3 Maaneders Sommerplads i et andet Sogn, og da Drengen var ked af at skifte Skole, henvendte hans Far sig til Læreren og fik udvirket, at Skolegangen kunde foregaa som sædvanlig paa Betingelse af, at den blev passet, hvad der dog hurtigt viste sig, at den ikke blev. Drengen blev saa overflyttet, hvorefter han var i Skole to Gange i Løbet af 12 Uger. - Der var to Dages Undervisning ugentlig. - Dette Eksempel er absolut ikke et isoleret Tilfælde. Der var Dreng, som hele Sommeren kun mødte i Skolen, naar der var Eksamen. Saa værdifuldt var Drengens Arbejde.

Over den daglige *Behandling* kan Ole ikke rejse nogen synderlig Klage. Husbonden indlod sig ikke med sin Tjenestedreng hverken paa godt eller ondt, og Røgteren, der var hans nærmeste Foresatte, var, bortset fra hans Hang til Drik, en skikkelig tyr, der selv havde slidt sig op i Bondens Tjeneste. Hans Arme var krumbøjede og stive, antagelig væsentlig paa Grund af Arbejdet med gennem en lang Aarrække at trække Vand op af en mange Alen dyb Brønd til hele Ejendommens Forsyning. - Der kunde selvfølgelig være betydelig Forskel paa de forskellige Karles Maade at være paa, men om kropslig Overlast var der sjælden Tale. I øvrigt kunde Tjenestedrengenes Behandling ofte være daarlig nok. Der var jo i disse Tider ikke langt til Klø. Om en særlig raa Afstraffelse har jeg et trist Minde. En Dreng fra Fattiggaarden i Vestervig var anbragt hos en Gaardmand, og da han paa Grund af den lange Arbejdsdag og den korte Tid til Søvn og Hvile var svær at vække af Middagssøvnen og jævnlig skulde kaldes paa en ekstra Gang, tog Husbonden en Dag en Haandfuld Nælder og strøg Drengen om Halsen med, mens han sov. Jeg talte med Drengen, da han efter Behandlingen løb sin Vej. Om han kom tilbage, husker jeg ikke, men det er vel mest sandsynligt, da han jo *kun* var en Fattiggaardsdreng, og den Slags var i Datiden i lav Kurs. I det hele taget var Fattigfolk og deres Afkom at betragte som noget Smaakrav, der egentlig kun var til for Arbejdets Skyld. Jeg mindes en Gaardmandskone, som jeg en kort Tid fik paa nært Hold, give Udtryk for den fra Fædrene nedarvede Opfattelse ved at sige: "Aa, de sølle Skidt, aa de sølle Ralt!" naar der var Tale om de Vanskeligheder, Fattigfolk kunde have at kæmpe med. Det var ikke, fordi Konen egentlig var ondsindet; hun kunde endda være ret godgørende. Hendes Ord var kun Udtryk for en medfødt Bondestoltheds Vurdering af Smaakravet.

I den omtalte Plads holdt Ole ud i fire Aar fra 1. April til 1. November. Ikke af Lyst, men fordi hans Far bestemte det. Det første Aar var Lønnen 10 Kr., andet Aar 12 Kr., men tredie Aars Løn gik tabt paa Grund af Sygdom, idet omtrent hele Gaardens Befolkning fik Tyfus og kom paa Sygehus. Afmagret og træt efter Sygdommen kom Ole en kort Tid hjem for at samle lidt Kræfter, men uden Hensyn til hans Svaghedstilstand lod man ham gaa i Arbejde igen alt for tidlig, hvad der selvfølgelig indvirkede paa hans Arbejdsevne og gav Husbonden Paaskud til at beholde sine Penge.

Om en anden Gaard af lignende Størrelse fortæller en Mand, som havde Tjeneste der i 3 Aar fra 14-17 Aars Alderen for en Aarsløn af henholdsvis 25, 30 og 35 Kr. og et

Par Træsko. Forholdene her afveg ret betydeligt fra det foran omtalte Sted. Ikke saadan, at Arbejdet var synderligt forskellig eller mindre, men der var Orden, og Tyendets Behandling var helt anderledes. Ogsaa her laa Karlekammeret mellem Staldene, men Udstyret var bedre, og Maden var rigelig og veltillavet gammeldags Bondekost og spistes sammen med Husbonden i en stor Folkestue, der om Aftenen tillige var Arbejdsrum for alle Gaardens Beboere, baade mandlige og kvindelige, og her saaledes man efter gammel Skik, naar den egentlige Arbejdsdag var til Ende, for at udføre forskellig Husflid. Pigerne kartede og Husmoderen spandt. To Karle og to konfirmerede Drengsnoede Simer (Halmbaad), og hver fik udleveret et "Tagneg", hvoraf der kunde snoes ca. 50 Favne. Simerne benyttedes baade til Fastsyning af Straatag og til Sammenbinding af "Toneg", naar Kornet skulde køres ind. Desuden skulde der ogsaa om Aftenen skæres Hakkelse til Gaardens Hestebestand. - Helt hyggeligt kunde det være i den kolde Tid at sidde lunt i Varmen fra en stor Bilæggerovn, og mens der arbejdedes, gik Snakken i god Tone, da Husbonden ikke taalte hverken Eder eller raa Spøg i Stuen.

Men Idyllen brødes. En forøvrigt flink og dygtig Karl nægtede at udføre dette Aftenarbejde. Over for Husbonden gjorde han gældende, at naar han den hele lange Dag havde udført det Arbejde, som blev ham paalagt, havde han gjort sin Pligt, og Aftenen maatte være hans egen. Efter nogen Overvejelse tog Husbonden Nægtelsen til Følge, og dermed ophørte dette i sig selv hyggelige Hjemliv til stor Forargelse for en paa Gaarden værende gammel Mand, der udtrykte sin Misfornøjelse ved at sige:

"De er en Ynk mæ Mennesker no om Daw. En stuer Løn wel di ha, aa ingen Ting wil di bestel. Æ haar manne Gaang i mi ong Daw brækked Hie en hiel Daae mæ tre Hejst fur æ Plov, aa saa haar æ hwilt mæ om æ Awten we i en Skjærkist⁴) aa skjær Hakkels te ot Hejst. Aa saa wil saa'n en Kaal et skjær Hakkels om æ Awten, aa der er inda en Hejstgaang⁵)."

Man forstaaer til en vis Grad den gamles Tankegang. Hans Ungdom for ca. 150 Aar siden faldt jo i en Tid, da det daglige Liv paa Landet kun bød paa to Ting: mest muligt Slid og mindst mulig Hvile.

Det vakte Bestyrtelse, ja, næsten Forfærdelse hos de øvrige Tjenestefolk, at en Karl kunde nægte at arbejde efter Husbondens Ønske; men min Meddeler tilføjjer, at

det jo er den Slags smaa Episoder, som bryder Vej for de store Fremskridt.

Den daglige Arbejdstid var lang. I Drifftiden begyndte Hestenes Røgt Kl. 4, og fra dette Klokkeslet og til Markarbejdets Begyndelse Kl. 5 á 6 skulde der i Almindelighed foruden Røgtningen tillige muges i Hestestalden og spises Davre. Naar Arbejdet i Marken var sluttet Kl. 8, skulde Hestene igen fodres, og Klokken blev gerne henad 10, inden man var færdig, saa den samlede Arbejdstid paa denne Tid af Aaret blev omkring 15 Timer, i hvert Fald for hans Vedkommende, som paa det givne Tidspunkt havde Hestene at passe. I Høsttiden var Arbejdstiden efter Behov. Var Kornet tjenlig til Hjemkørsel og man frygtede Regn, fortsattes Arbejdet ofte, saa længe Husbonden fandt det ønskeligt. Dog gik Arbejdet som Regel med Liv og Lyst. Det var jo den dyre Høst, som skulde bjerges, og Tjenestefolkene var som Regel fuldt indforstaaet med Betydningen heraf.

Lønningerne var smaa. En Forkarl fik omkring 200 Kr., særlig dygtige Karle maaske lidt mere. Yngre Karle 120 á 130 Kr. og de helt unge fra 50 Kr. og lidt opefter. Enekarle paa mindre Gaarde fik op mod 150 Kr., i særlige Tilfælde lidt mere. Alt pr. Aar. Daglejerens Løn var 1 Kr. om Dagen og Kosten. I Høsttiden antoges efter Behov saavel kvindelig som mandlig Medhjælp, og Lønnen for en Høsttjeneste var 25-30-35 Kr. uden Hensyn til Høstens Varighed og Besvær. Disse Tal gælder for Slutningen af 80'erne og Begyndelsen af 90'erne. Det synes, som om Lønningerne laa lidt højere i Sydthy end i den øvrige Del af Landsdelen. - I øvrigt var saavel Løn som Arbejdstid en Del varierende, dels efter Husbondens Vilje og Evne og dels efter Tyendets Kvalifikationer.

Der er næppe noget Omraade inden for det her omhandlede Emne, hvor Forskellen mellem "gamle Dage" og Nutiden er saa stor og gennemgribende, som den er bleven det for det kvindelige Tyende. For 50-70 Aar siden maatte Pigerne deltage i alt udendørs Arbejde som "Opbinderske" i Høsttiden, ved Højbjergning, ved Spredning af Gødning paa Marken, ved Kartofflers Optagning om Efteraaret m. m. samt besørge Malkningen, foruden at de selvfølgelig skulde medvirke ved Brygning, Bagning, Slagtning, Lysestøbning, Kerning og hvad der ellers forefaldt i et Landbohjem. - Og Lønnen for Sliddet var ringe. En dygtig Tjenestepiges Løn laa omkring 50 Kr. om Aaret. Til unge Piger lige efter Konfirmationen gaves den væsentligste Del af Lønnen i Naturalier som Træsko, Uld og gammelt Tøj, til Piger i 16-17-18 Aars Alderen kunde Pigelønnen strække til omkring 20 Kr. foruden muligvis tillige nogle af de foran nævnte Ting. Om bestemt Fritid var der ikke Tale. Den gaves efter Husmoderens Skøn og var som det øvrige ret varierende efter personlige og stedlige Forhold. Muligvis kan der senere blive Lejlighed til en nærmere Omtale af Datidens mangeartede kvindelige Sysler, der trods alt skabte stærke og dygtige Kvinder, som uden Tvivl i høj Grad bidrog til den daværende forarmede Husmandsstands senere saa smukke Position.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1946, side 347-362)

⁴ En Skærekiste eller Hakkelsekiste var et Apparat, der i Princippet lignede en almindelig Brødmaskine. Det var en paa 4 Ben staaende Trækasse uden Endestykker, hvori Halmen blev lagt paa langs. I den ene Ende var anbragt en lang Kniv, hvormed Halmen skæres, og for hvert Snit maatte man med Haanden flytte Halmkunken det Stykke, der angav Hakkelsens Længde. Man forstaaer, at det var et langsommeligt Arbejde og en ret tvivlsom Hvile.

⁵ Skærekisten var bleven afløst af en Hakkelsesmaskine, der ved Hjælp af et Par Valser mekanisk førte Halmen frem mod to Knive, der var anbragt paa et Svinghjul, som ved Haandkraft kunde drejes rundt og afskære Hakkelsen i en bestemt Længde. Hestegangen var et nyt Fremskridt, idet Hakkelsesmaskinen ved en Tandhjulsudveksling i Forbindelse med en til Pladsen passende Jernaksel, som førte ud paa Gaardspladsen, kunde trækkes af en i Rundkreds gaaende Hest. Foruden Manden, der betjente Hakkelsesmaskinen, skulde der altsaa en Kusk til; men Arbejdet udførtes til Gengæld meget hurtigere og lettere.